

DATE DOWNLOADED: Fri Oct 21 07:23:52 2022

SOURCE: Content Downloaded from [HeinOnline](#)

Citations:

Bluebook 21st ed.

Oliver Nikolic, Freedom of Assembly and Association, 2002 Strani PRAVNI ZIVOT 147 (2002).

ALWD 7th ed.

Oliver Nikolic, Freedom of Assembly and Association, 2002 Strani Pravni Zivot 147 (2002).

APA 7th ed.

Nikolic, O. (2002). Freedom of Assembly and Association. Strani Pravni Zivot (Foreign Legal Life), 2002, 147-156.

Chicago 17th ed.

Oliver Nikolic, "Freedom of Assembly and Association," Strani Pravni Zivot (Foreign Legal Life) 2002 (2002): 147-156

McGill Guide 9th ed.

Oliver Nikolic, "Freedom of Assembly and Association" [2002] 2002 Strani Pravni Zivot 147.

AGLC 4th ed.

Oliver Nikolic, 'Freedom of Assembly and Association' [2002] 2002 Strani Pravni Zivot (Foreign Legal Life) 147

MLA 9th ed.

Nikolic, Oliver. "Freedom of Assembly and Association." Strani Pravni Zivot (Foreign Legal Life), 2002, 2002, pp. 147-156. HeinOnline.

OSCOLA 4th ed.

Oliver Nikolic, 'Freedom of Assembly and Association' (2002) 2002 Strani Pravni Zivot 147

-- Your use of this HeinOnline PDF indicates your acceptance of HeinOnline's Terms and Conditions of the license agreement available at

<https://heinonline.org/HOL/License>

-- The search text of this PDF is generated from uncorrected OCR text.

-- To obtain permission to use this article beyond the scope of your license, please use:

[Copyright Information](#)

SLOBODA OKUPLJANJA I UDRUŽIVANJA¹

U ovom članku autor daje prikaz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, s posebnim osvrtom na član 11. slobodu okupljanja i udruživanja. U prvom delu članka se izlaže kraći teorijski pogled na Konvenciju i tok žalbe za zaštitu prava koja su garantovana Konvencijom, pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu. U drugom delu članka objašnjava se pravo na okupljanje i udruživanje preko jurisprudencije Evropskog suda za ljudska prava. Član 11. Konvencije je izložen preko prava na okupljanje, prava na udruživanje s posebnim osvrtom na sindikalno i partijsko udruživanje i na ograničenja prava na udruživanje.

I. SAVET EVROPE I EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

Savet Evrope svojim statutom traži od svake svoje članica „da prihvati načela vladavine prava i uživanja ljudskih prava i osnovnih sloboda svih osoba u njenoj nadležnosti, i da iskreno i delotvorno saraduje na ostvarivanju cilja Saveta, koji je predviđen u Poglavlju I”². Fundamentalna uloga Saveta Evrope je zaštita ljudskih prava, što je i potvrđeno Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskim prava i osnovnih sloboda. Konvencija je potpisana 4. novembra 1950. godine u Rimu od strane 15. država članica, a stupila na snagu tri godine kasnije, 3. septembra 1953. Sama Konvencija „ustanovljava ne samo najuspešniji svetski sistem međunarodnog prava za zaštitu ljudskih prava, već i jednu od najnaprednijih formi međunarodnih pravnih procesa”³. Ideja za regionalnu zaštitu ljudskih pra-

* Dr Oliver Nikolić, istraživač-saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu.

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Harmonizacija jugoslovenskog prava sa privrednim pravom Evropske unije i standardima Saveta Evrope”, za čiju je realizaciju sredstva obezbedilo Ministarstvo za nauku, tehnologiju i razvoj.

² Član 3, Statuta Saveta Evrope.

³ Mark Janis, Richard Kay i Anthony Bradley „European Human Rights Law”, 1995., Oxford University Press, Oxford, str. 3.

va se nalazi „na raskršću dva pokreta i to militantnosti ljudskih prava i evropske ideje, pokreta koja su obeležila period nakon Drugog svetskog rata”⁴.

Inače zaštitu svih sloboda koja se garantuju Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskim prava i osnovnih sloboda, do 1999, su pružali dva organa Evropska komisija za ljudska prava i Evropski sud za ljudska prava u Strazburu. Protokolom 11. koji je stupio na snagu 1. novembra 1998. godine, ove dve institucije su transformisane u novi sud. Osnovni cilj Protokola 11. je „pojačavanje mašinerije koja će moći da pregleda sve podnete žalbe Evropskom sudu za ljudska prava u razumnom roku”⁵. Inače, sve odluke Komisije i Suda su obavezne za države članice Saveta Evrope.

Tok žalbe za zaštitu prava iz Evropske konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Osnovni preduslov razmišljanju podnošenja žalbe je da je postojala povreda najmanje jednog prava koje je zaštićeno bilo Konvencijom bilo njenim protokolima. Neophodno je da svi pravni lekovi koji postoje u jednoj zemlji budu iskorišćeni i da je od isteka poslednjeg prošlo najmanje šest meseci jer se u suprotnom žalba odbija. Još jedan od preduslova, je da je podnosilac žalbe direktna ili indirektna žrtva povrede prava garantovane Konvencije. Znači, ne postoji mogućnost da neko podnosi žalbu u ime trećeg lica kome je povređeno neko pravo, niti da se podnosi žalba na činjenicu da nepostoji zaštita nekog prava. Kada su svi preduslovi ispunjeni Sud donosi zvaničnu odluku o tome da li prihvata da razmatra žalbu. U pozitivnom ishodu, Sud ispituje meritum žalbe, zakazuje javnu raspravu ako je potrebno i donosi presudu. Pre donošenja presude uvek postoji mogućnost poravanja podnosioca žalbe i tuženog. Na sudsku presudu se može izjaviti žalba, o kojoj raspravlja Veliko veće, nakon održane rasprave. Presuda Velikog veća je konačna i ukoliko postoji povreda prava iz Konvencije, Komitet ministara je nadležan da nadgleda izvršenje presude.

II. ČLAN 11. EVROPSKE KONVENCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

Sloboda okupljanja i udruživanja građana je jedna od osnovnih sloboda sadržana u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Pored ove Konvencije ovo pravo se garantuje i „Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima” od 16. decembra 1966 godine, „Univezalnom deklaracijom

⁴ Emmanuel Decaux „Les Etats parties et leurs engagements” u knjizi *La Convention européenne des droits de l'homme*, 1999, Economica, Pariz, str. 4.

⁵ Nicolas Bratza i Michael O'Boyle „The Legacy of the Commission to the New Court Under the Protocol no. 11” u knjizi Michele de Salvia i Mark E. Villiger „*The Birth of European Human Rights Law*”, 1998, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden Baden, str. 377.

o ljudskim pravima” od 10. decembra 1948 god., donekle „Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima” od 16. decembra 1966 god., kao i drugim međunarodnim i regionalnim konvencijama, poveljama i sl. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, u članu 11, na sledeći način reguliše pravo na slobodu okupljanja i udruživanja:

1. *Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući i pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.*

2. *Za vršenje ovih prava neće se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprečava zakonito ograničenje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.*

Iako je još Montesquie govorio „kada idem u jednu zemlju, ja ne gledam da li ona ima dobre zakone, nego da li se oni primenjuju, jer svugde ima dobrih zakona”⁶ ovde se neće govoriti o nacionalnim rešenjima primene i zaštite ove slobode⁷, već će se načelno govoriti o ovom pravu, kao i kako ga obrađuje praksa Evropske komisije za ljudska prava i Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Član 11. se nalazi na „granici između civilnih i političkih prava i ekonomskih i socijalnih prava”⁸ „Prava na slobodno okupljanje i udruživanje su sličnog karaktera ali različite sadržine, s određenim prizvukom kolektivnosti jer nije moguće da neko individualno može u praksi da koristi ove slobode bez drugih ljudi”⁹. Jasno je da ne može strogo da se gleda na kolektivnost ovih sloboda, jer sama Konvencija individualno proklamuje prava svakom pojedincu a uostalom, i samo pravo na sindikalno udruživanje je individualna volja svakog čoveka.

1. Sloboda okupljanja

Pravo na slobodu okupljanja često povezuju sa članom 10. Konvencije, koji garantuje slobodu izražavanja, predstavljajući član 11. kao *lex specialis* u odnosu na *lex generalis* koji se utvrđuje članom 10. Konvencije¹⁰. U slučaju *Ezelin v. France*, francuski advokat, ujedno i potpredsednik sindikata advokata, se pridružio i aktivno učestvovao u javnim demonstracijama organizovanih od strane Po-

⁶ Montesquieu „Notes sur l’Angleterre” u Oeuvres Complètes, Editions du Seuil, str. 331-332.

⁷ O nacionalnim rešenjima primene Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda videti više Robert Blackburn i Jörg Polakiewicz, „Fundamental Rights in Europe and ECHR and its Member States, 1950-2000”, 2001., Oxford University Press, Oxford.

⁸ Michele de Salvia „Compendium de la CEDH”, 1998., Editions N.P. Engel, Kehl, Strasbourg, i Arlington, str. 267.

⁹ Nicolas Valticos, „Article 11”, u knjizi *La Convention européenne des droits de l’homme*, 1999, Economica, Pariz, str. 419.

¹⁰ Videti odluku *Ezelin v. France* (1991) 14 EHRR 362, ECtHR.

kreta za nezavisnost Gvadalupe i nekoliko sindikata. Ove demonstracije su upe-rene protiv sudskih odluka, kojima su osuđeni članovi ovog pokreta zbog prou-zrokovane štete na javnim zgradama. Prilikom kasnijih saslušanja u policijskoj stanici od strane istražnog sudije, podnosilac žalbe je odbijao da odgovara na postavljena pitanja. Disciplinski organ je zbog ovih činjenica izrekao izvesne di-sciplinske mere podnosiocu žalbe. „De facto, odluka disciplinskog organa nije pru-žila nikakve dokaze za kriminalne akte ili delatnosti, na osnovu kojih je podnosi-lac žalbe bio optužen”¹¹. I Komisija i Sud su zaključili da sloboda javnog okuplja-nja se ne može uskratiti čak ni za pripadnika profesije, kao što je advokatura, ukoliko ta osoba nije učinila nikakakvu radnju koja bi se smatrala nedostojna za obavljanje takve profesije.

Svako ima pravo na slobodu okupljanja, ali samo ako je ono mirno, drugim rečima nikada se ne garantuje pravo na okupljanje čija je namera izazivanje javnih nemira. Ovo pravo podrazumeva slobodu kako privatnog okupljanja tako i javnog okupljanja, koje se može odvijati na jednom određenom mestu¹² ili u pokretu¹³ ali ne i tržnom centru¹⁴. U slučaju *Anderson and others v. UK*, grupi engleskih drža-vljana karipskog porekla, zbog neprimerenog ponašanja, izrečena im je zabrana za ulazak u tržni centar. Podnosioci žalbe su se obratili Komisiji, navodeći da im je uskraćeno pravo na mirno okupljanje isključivo iz diskriminatorskih razloga. Kom-i-sija je odbacila razlog podnosioca žalbe, da je postojala diskriminacija prema dru-goj rasi i da im je zbog toga onemogućen ulazak u tržni centar. Razlog okupljanje je potpuno irelevantan dokle god je okupljanje mirno, ali to ne uključuje i zaštitu prava okupljanja ukoliko razlog za okupljanje uopšte ne postoji.

Država je dužna da obezbedi demokratsko sprovođenje prava na okupljanje što podrazumeva sprečavanje svakog kontrademonstranskog ponašanja i ispo-ljavanja nasilnog ponašanja protivnika pristalica dotičnog okupljanja. U jurispru-denciji Suda je poznat slučaj *Plattform „Arzte für da Leben”* u kome je povorka demontranata napadnuta od strane kontrademonstranata a organizatori demon-stracija su se žalili da nije bila obezbeđena dovoljna policijska zaštita. Udruženje lekara koji se zalažu za ukidanje prava na abortus prilikom planirane i odobrene demonstracije, bili su napadnuti od strane kontrademonsteranata, te su odlučili da promenene predviđenu maršrutu. Policija, koja je bila prisutna, nije odbila da obezbeđuje demonstrante ali se žalila da se odustalo od prvobitno utvrđenog me-sta demonstracije. Sud¹⁵ je stao na stanovište da nadležni državni organ, garantu-jući pravo na okupljanje iz člana 11, svojim aktivnim delovanjem, je dužan da

¹¹ Gaukur Jorundsson „The Case-Law of the Commission as Regards the Freedom of As-sembly and Association” u knjizi Michele de Salvia i Mark E. Villiger „*The Birt of European Human Rights Law*”, 1998, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden Baden, str. 103.

¹² Videti odluku *Rassemblement Jurassien and Unité Jurassienne v. Switzerland* (1979) 17 DR 93, EcmHR.

¹³ Videti odluku *Christians Against Racism and Fascism v. UK* (1980) 21 DR 138, EcmHR.

¹⁴ Videti odluku *Anderson and others v. UK* (1988) EHRLR 218, EcmHR.

¹⁵ *Plattform „Arzte für da Leben” v Austria* (1988) 13 EHRR 204, EctHR.

preduzme razumne i odgovarajuće mere zaštite sprovođenja ovog prava, jer niko koristeći svoje pravo na slobodu okupljanja ne sme da strahuje da će zbog toga biti podvrgnut fizičkom ili psihičkom nasilju.

U slučaju *Rai and others v. UK*¹⁶ predstavnici udruženja „Pregovaraj sad”, koja se zalaže za bezuslovno pregovaranje oko problema u Severnoj Irskoj, su želeli da organizuju demonstracije na veoma prominentnom mestu u samom centru Londona, kako bi skrenula pažnju na svoje aktivnosti. Sve nadležne instance u Velikoj Britaniji su odbile da izdaju dozvolu za održavanje takve manifestacije. Podnosioci žalbe su se obratili Komisiji, tražeći od nje zaštitu svojih prava na slobodu misli, izražavanja i okupljanja. Komisija je imajući u vidu kompleksnost problema vezanih za Severnu Irsku, i odbijanje nadležnih vlasti da dozvole održavanje spornog okupljanja isključivo na tom mestu, u strogom centru grada, a ne i nekom drugom delu grada, odbilo ovu žalbu. Ograničenja u konkretnom slučaju se moraju posmatrati kao srazmerna i opravdana a ujedno i neophodna za funkcionisanje demokratskog društva.

2. Sloboda udruživanja

Sloboda udruživanja pretpostavlja da pojedinci mogu da stvaraju udruženja i da budu njeni članovi, a da pri tome ova sloboda nije potčinjena dozvoli države. Komisija je iznela svoj stav da značenje udruživanja pretpostavlja voljno grupisanje radi zajedničkog cilja.¹⁷ Udruživanje, prema tome, pretpostavlja postojanje dva faktora i to volje za udruživanjem i postojanje cilja koji se želi njime ostvariti.

U prvo vreme, Sud u svojoj jurisprudenciji „nije mogao da se odluči po pitanju negativne slobode, tj. one slobode da se ne udruži”¹⁸. Po članu 11. Konvencije, pojedincu, se garantuje zaštita prava na udruživanje, odnosno prava izbora da se udruži ili da se ne udruži. Međutim treba imati u vidu da većina država propisuje za pojedine profesije obavezno članstvo u izvesnim organizacijama, odnosno udruženjima. U slučaju *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*¹⁹, Sud je smatrao da obavezno učlanjenje u udruženje belgijskih lekara ne predstavlja povredu slobode prava na udruživanje jer udruženje nije osovano od strane njenih članova već ga je zakonodavac stvorio i zakonski regulisao. Smatra se da su ovakva udruženja ili organizacije vid javne kontrole nad zanimanjima, bilo da je reč o lekarima, pravnicima, veterinarima ili inženjerima²⁰. Ukoliko neko privatno udruženje obavlja poslove od javnog značaja, u tom slučaju na njega se ne odnose iste odredbe kao i udruženja čiji je osnivač država²¹.

¹⁶ *Rai and others v. UK* (1995) 82-A DR 134, ECmHR.

¹⁷ Odluka *Young, James and Webster v. United Kingdom*, (1981) in Comm. Report, 14.12.79 par. 167, Eur. Court HR, Series B no. 39.

¹⁸ Vincent Coussirat-Coustere, „Article 11.2.” u knjizi *La Convention européenne des droits de l'homme*, 1999, Economica, Pariz, str. 435.

¹⁹ *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*, (1981), 4 EHRR 1, EctHR.

²⁰ Luke Clements, Nuala Mole i Alan Simmons „*European Human Rights: Taking a Case under the Convention*”, 1999, Sweet & Maxwell, London, str. 204.

²¹ Videti odluku *Sigurjonsson v. Iceland*, (1993) 16 EHRR 462, EctHR.

Udruženja nacionalnih manjina, etničkih grupa i sl. imaju veoma veliki uticaj na očuvanje etničkog, kulturnog i jezičkog identiteta, te Sud vodi veoma računa o ugrožavanju slobode na ovo pravo, što se najbolje vidi u slučaju *Sidiropoulos and others v. Greece*²². U ovom slučaju se radi o odbijanju nadležnih vlasti u Grčkoj da izvrše registraciju udruženja, koje je osnovala grupa ljudi makedonskog etničkog porekla, pod imenom „Dom makedonske civilizacije”. Nadležne vlasti su obrazlažući odbijanje registracije navele da je stvarni cilj osnivanja ovog udruženja, dovođenje u pitanje grčko poreklo provincije Makedonija (koja se nalazi u severnoj Grčkoj), a time i do ugrožavanja teritorijalnog integriteta teritorije grčke države. Sud je doneo zaključak da se radi o ugrožavanju prava na udruživanje jer su proklamovani ciljevi udruženja potpuno jasni i legitimni, kao i da stanovnici pojedinih regiona imaju pravo da stvaranjem udruženja promovišu regionalne specifičnosti bilo iz istorijskih, bilo iz ekonomskih razloga.

Sindikalno udruživanje

Član 11. ističe jedan poseban vid udruživanja a to je sindikalno udruživanje. Komisija i Sud su svakako najviše imali obraćanja povodom ovog člana, odnosno prava pojedinca da osnuje ili se pridruži sindikatu radi zaštite sopstvenih interesa. Jurisprudencija nam pokazuje da postoji i pravo na neudruživanje u sindikat, pre svega preko slučaja *Young, James and Webster v United Kingdom*²³ i *Sigurjonsson v. Iceland*²⁴. U prvom slučaju se radi o trojci Britanaca, zaposlenih u železnici, koji su bili otpušteni jer nisu želeli da se učlane u granske sindikate. U to vreme u Velikoj Britaniji je važio sporazum, potpisan od strane Britanske železnice i tri sindikata, koji je obavezivao sve zaposlene u železnici da budu članovi u jednom od ta tri sindikata. Obzirom da se radi o „sindikalom monopolu zapošljavanja”²⁵, koji predviđa da svi zaposleni moraju biti članovi sindikata, osim ukoliko se to protivi verskim shvatanjima pojedinca. U konkretnom slučaju sva trojca otpuštenih nisu želeli da se učlane u sindikat jer su smatrali da poseduju slobodu sindikalnog pristupanja a i iz političkih razloga, odnosno neslaganja sa vođenjem sindikalne politike. Sud je stao na stanovište da se u konkretnom slučaju radi o kršenju prava iz člana 11.2. i da se bezuslovno učlanjivanje u sindikat ne smatra neophodnim u demokratskom društvu. U drugom slučaju islandski taksista je iz razloga neučlanjenja u taksi udruženje, izgubio licencu za obavljanje taksi usluga. Svoje nepristupanje sindikatu taksista, Sigurjonsson je objasnio, time da se to protivi njegovim ubeđenjima i shvatanjima. Sud je smatrao da se radi o nepoštovanju prava iz člana

²² *Sidiropoulos v. Greece*, (1998), 27 EHRR 633, EctHR.

²³ *Op. cit.*

²⁴ *Op. cit.*

²⁵ Ovaj izraz je prevod značenja engleskog izraza „closed shop”.

11. ali posmatrana sa stanovišta člana 9.²⁶ i člana 10.²⁷ EKLJP, kao i da je zaštita ličnog mišljenje jedna od svrha slobode udruživanja. Samo udruženja javnopravnog karaktera ne podležu kriterijumima člana 11, za razliku od udruženja privatnopravnog karaktera na koja se ovaj član primenjuje.

Praksa da Komisija pruža zaštitu u slučaju slobode neudruživanja, vidi se i u slučaju *Gustafsson v. Sweden*²⁸. U ovom slučaju sindikat je aktivnim bojkotom u odnosu na zaposlenog, koji je odbio, bilo, da se pridruži udruženju koje je organizovao poslodavac, bilo, da zaključi zamenu kolektivnog ugovora zaposlenih, direktno ugrozio njegovu slobodu na neudruživanje. Iako problemi podnosioca žalbe nisu prouzrokovani delovanjem udruženja osnovanih od strane državnih organa, Komisija je stala na stanovište da se članom 11. štiti pravo pojedinaca na prinudna udruživanja i da se sva delovanja preduzeta protiv njega, direktno kose sa pravima proisteklih iz ovog člana. Drugim rečima, iako se radi o problemima pojedinaca i sindikata osnovanog od strane pojedinaca a ne države, pravo da se neko ne udruži i da ne bude njen član, se štiti članom 11. EKLJP.

Jurisprudencija Suda u vezi problema vezanih za sindikalna pitanja je zaista velika i ovom prilikom će se samo pomenuti neki slučajevi. U *Chassagnou and others v. France*²⁹ se radi o pravu na neudruživanje zemljoposjednika u lovačka društva iz razloga ličnog protivljenja lovu na životinje. Slučaj *Schmit and Dahlstrom v. Sweden*³⁰ govori o nepriznavanju nezavisnog sindikata od strane države u odnosu na uniju sindikata i odbijanju da se sa njim pregovara. Slična je situacija i u slučaju *National Union of Belgian Police v. Belgium*³¹ gde je država odbila da se konsultuje sa sindikatom.

Političke partije

Jurisprudencija Suda nam ukazuje da se i političke partije, odnosno njeno delovanje, podvode pod zaštitu člana 11, odnosno, sloboda udruživanja. Političke partije su jedan od osnovnih vidova udruživanja za valjano funkcionisanje demokratije. U slučaju *United Communist Party v. Turkey*³² Ustavni sud Turske je naložio bezuslovno raspuštanje dotične partije. Kao razloge za donošenje takve odluke, Ustavni sud je naveo upotrebu reči „komunista” u imenu partije, što je po

²⁶ U ovom članu se između ostalog, garantuje sloboda ubeđenja koja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

²⁷ U ovom članu se pored ostalog zaštićuje pravo koje uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja, bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice.

²⁸ *Gustafsson v. Sweden* (1996), 22 EHRR 409, EctHR.

²⁹ *Chassagnou and others v. France* (1999), 29, EHRR 615, EctHR.

³⁰ *Schmit and Dahlstrom v. Sweden* (1976), 1, EHRR 632.

³¹ *National Union of Belgian Police v. Belgium* (1975), 1 EHRR 578.

³² *United Communist Party of Turkey v. Turkey* (1998), 26 EHRR 121, EctHR.

turskom zakonodavstvu zabranjeno, i promovisanje i zalaganje separatizma Kurda, čime se ugrožava turska država. Da je u ovom slučaju došlo do kršenja prava na slobodu udruživanja, Sud u Strazburu, je obrazložio, time da pre svega izbor imena pod kojim partija deluje, bez drugih dokaza, nikako ne može da predstavlja razlog za njeno raspuštanje. Drugo da se dotična partija, prema njenom partijskom programu, nije zalagala za separatizam već za mirno i demokratsko rešenje kurdskog problema u Turkoj. Braneci svoju odluku, Sud se založio za mogućnost partijskog udruživanja koje može da pruži mogućnost rešavanja problema u državi, putem demokratskog dijaloga, i bez upotrebe sile. U konkretnom slučaju je naloženo raspuštanje i sprečena aktivnost partije, pre nego što je ona i počela sa radom, te je stoga došlo do evedentnog kršenja prava zagaranovanim članom 11. Slična situacija je bila i u slučaju *OZDEP v. Turkey*³³, gde je zabranjen rad Slobodarske i demokratske političke partije, zbog ugrožavanja sigurnosti turske države. Međutim i ovde je Sud smatrao da je došlo do povrede člana 11. jer „udruženje koje u svom programu ne navodi upotrebu sile ili na neki drugi način odbacuje demokratske principe, ne može biti ukinuto”³⁴. Drugim rečima, iako političko udruženje kritikuje način aktuelnog državnog uređenja, to ne sme da predstavlja razlog za sprečavanje njenog rada, jer takvo stranačko delovanje predstavlja srž demokratije.

3. Ograničenja prava na udruživanje

Član 11. stav 2. razlikuje se od ostalih odredbi koje garantuju osnovne slobode, jer propisuje mogućnost ograničenja slobode udruživanja za određene profesije i to pripadnike vojske, policije i državne uprave. Ovako široko definisana ograničenja slobode udruživanja, ostavljaju mogućnost različitog tumačenja. U slučaju *Rekvényi v. Hungary*³⁵ podnosilac žalbe Sudu je bio policajac i u isto vreme generalni sekretar Nezavisnog sindikata policije. Aktom 107 (1993) amandiran je član 40/B(4) Ustava, te je svim pripadnicima vojske, policije i tajne službe zabranjeno političko angažovanje i učlanjenje u političke stranke. Članovi sindikata policije su podneli žalbu Ustavnom sudu Mađarske, pozivajući se da je Akt 107 neustavan, jer ugrožava njihova ustavna prava i opšte prihvaćena pravila međunarodnog prava. Ustavni sud je odbio žalbu uz tvrdnju da nema nadležnost menjanja Ustava. Podnosilac žalbe je tražio da se ustanovi da su njegova prava zagaranovana članovima 10 i 11 ugrožena, međutim Sud u Strazburu nije tako smatrao i presudio je da nije bilo ugroženo pravo na slobodno udruživanje a jedan od razloga takve odluke treba tražiti u politizaciji ovih profesija u prošlom režimu i loša iskustva koja su proistekla iz te činjenice.

Drugi slučaj u kome se zabranjuje slobodno udruživanje je slučaj *CCSU v. UK*³⁶. Kao podnosioci žalbe Komisiji pojavili su se s jedne strane sindikat a sa

³³ *OZDEP v. Turkey* (8 december 1999), EctHR.

³⁴ Keir Starmer „*Human Rights Digest*”, 1999, Blackstone Press, London, str. 306.

³⁵ *Rekvényi v. Hungary* (20 May 1999), EctHR.

³⁶ *CCSU v. UK* (1987) 50 DR 228, EcmHR.

druge grupa engleskih građana koji su radili ili rade kao državni službenici u vladinom Centru za komunikacije. Inače ovaj Centar osigurava sigurnost i tajnost veza vladi i vojsci. U toku 1983-84. godine službenicima ovog Centra (kao uostalom i drugim državnim službenicima u ovom sektoru) je dozvoljeno udruživanje samo u Udruženje odeljenskog osoblja, dok članstvo u drugim sindikatima je postalo zabranjeno, iz razloga državne bezbednosti. Nakon iskorišćenih svih pravnih sredstava u Velikoj Britaniji, podnesena je žalba Komisiji u Strazburu za ugrožavanje prava na udruživanje. Komisija je ovu žalbu odbila, i dala za pravo Velikoj Britaniji da u interesu zaštite svoje nacionalne bezbednosti može da ograniči ljudska prava, u ovom slučaju pravo na udruživanje.

U slučaju *Vogt v. Germany*³⁷ Komisija i kasnije Sud su smatrali da koncept „državnih službenika” kako je opisan drugom paragrafu člana 11. se mora usko tumačiti. Ovaj slučaj je zasnovan na otpuštanju nemačke učiteljice, koja je bila član komunističke partije i aktivno učestvovala u njenom delovanju. Nemački zakon tretira učitelje kao državne službenike, i od njih se traži da poštuju ustavno uređenje, a to se suprotstavljalo sa programom komunističke partije. Sud je smatrao da je došlo do povrede slobode udruživanja, zasnivajući svoju presudu na nedovoljno opravdanim otpuštanjem podnosioca molbe a ne na tumačenju koncepta „državnih službenika”. U obrazloženju presude se još navodi, da je teško razlikovati privatno i javno delovanje pojedinca i da u konkretnom slučaju, podnosilac molbe, ni jednom svojom izjavom ili aktom nije doveo u pitanje lojalnosti nemačkom ustavnom sistemu. Ovde treba razlikovati druge slučajeve u kojima je je došlo do otpuštanja učitelja³⁸, ali u ovim slučajevima se radi o pravima koja nisu garantovana Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

³⁷ *Vogt v. Germany* (26 September 1995), Series A 323, 21 EHRR 205.

³⁸ Videti slučajeve: *E.g. Kosiek v. Germany* (1986) i *Glaserapp v. Germany* (1986).

Oliver Nikolić, Ph.D.
Research Associate,
Institute of Comparative Law,
Belgrade

FREEDOM OF ASSEMBLY AND ASSOCIATION

Summary

The fundamental role of the Council of Europe is protection of human rights. The European Convention on Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed on November 4, 1950 in Rome substantiated that role. The Convention as such establishes not just the most successful world system of international law for protection of human rights, but also one of the most advanced forms of international legal processes.

The first part of the article is devoted to a brief theoretical examination of the Convention, and course of appeal for protection of rights the Convention guarantees, at the European Court of Human Rights in Strasbourg, and earlier at the European Commission of Human Rights.

The second part explains the right of assembly and association through the jurisprudence of the European Court of Human Rights. Article 11 of the Convention is interpreted through the right to assembly, right of association, with special attention paid to trade union and party association and restrictions to the right to association. The freedom of assembly and association is one of the fundamental freedoms in the European Convention on Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Everybody has the right to assembly, provided it is peaceful, in other words the right to assembly is never guaranteed in case of assemblies summoned with the intention of inciting public unrest. The state is obliged to insure democratic exercise of the right to assembly, which entails prevention of any counter-protest behaviour and expression of violent behaviour of opponents of the said assembly. The freedom of association implies that individuals may establish associations, and be their members, this freedom being not subject to the State's approval. The Commission held the view that the meaning of association implied voluntary grouping in pursue of a common objective. Article 11 underlines a special type of association, i.e. trade union association, the right of an individual to establish or join a trade union in pursue of his/her own interests. The jurisprudence shows that there is also the right of not joining a trade union. Beside trade union association, the European Court of Human Rights also protects political association. Article 11 paragraph 2. differs from other provisions that guarantee fundamental freedoms, introducing possible restriction to freedom of association for particular professions – military, police and state administration.